

# "חמדת הדף"

מס' ברכות ב' ח'

3

אדם שמחמת בריאתו אוכל לפני התפלה אולם בידו ב' אפשרויות או דיתפלה בצבור ויצטרך לאכול או דיתפלה ביחיד ולא יצטרך לאכול מאי עדיפא, וכתב דודאי עדיפא שיתפלה ביחידות ביתו ויטעם, וטעם הדבר כתב בשו"ת מהר"י שטייף (סי' מא) דכיון דתפלה בצבור אינו אלא דרבנו, משא"כ אכילה קודם התפלה אסמכוהו אקרא (לקמן י) לא תאכלו על הדם א"כ תמור הוא יותר.

## אבל למיעל מצוה למירהט- מה הדין בשבת

(ע"ב) אמר רבי חלבו וכו' היוצא מביהכ"ג אל יפסיע פסיעה גסה אמר אביי לא אמון אלא למיפק אבל למיעל מצוה למירהט- ידוע קושיית המהרש"א דמאי קאמר אביי הא כתיב היוצא מביהכ"ג ותי' דהכי קאמר היוצא מביהכ"ג ע"מ למיעל מותר לו אפי' לצאת פסיעה גסה מביהכ"ג, ויעו' בצ"ח שהקשה מ"ט לא כתיב אבל למיעל מצוה למירהט אפי' בשבת, ותי' דאיירי בשאין זמנו בהול אוי בשבת אסור למירהט ואפי' למיעל, והוא דלא כדברי המאירי שגרס בגמ' אבל למיעל וכו' ואפי' בשבת דמניה משמע דאפי' באין זמנו בהול מותר לרוץ ע"מ למיעל לביהכ"ג וכן נפסק להלכה כדברי המאירי.

## דף ז'

### נפילת אפיים בכונה שנמשך עד סמוך ללילה

שאלמלא כעסתי לא נשתירי וכו' ובתוס' הקשו מה היה יכול לקלל ברגע ותי' בתי' ה' דהיה מתחיל בשעת הזעם וממשיך אח"כ- בשו"ת חלק לוי (סי' ג') כתב דבדברי תוס' אלו יבואר מאי דכתב המג"א (סי' קלא"א סק"ט) דאם נמשך תפלת המנוחה עד הלילה אין נופלין על פניהם דתחילת הלילה זמן תגבורת הדין, ותמה בזה בס' נמוקי או"ח (שם סק"ב) על אלו שמאחרין מנחה ואומרים נפילת אפיים, וביאר החלק לוי לדברי התוס' הנ"ל דכיון דתחילת יכול להמשיך ה"נ כיון שהתחילו מנחה בזמן שלא שלט הדין נמשך כן עד סוף תפלתם.

### סורין שמעל לדרך הטבע- להיטיב עם האדם

(ע"ב) מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו קינה מיבעי ליה דהקשה בעירובי דבש (דרוש ז') דאדרבה תי' הגמ' תמורה דכיון דראיה הואו בני היה לו לקונן יותר ולא לומר מזמור, וביאר דיש ב' דרכי ענישה של הקב"ה א' כדרך הטבע והם סורין שהם כדרך הטבע ב' הם סורין למעל לדרך הטבע, לכך זה שמקבל מעל לדרך הטבע סימן הוא לו דרצון הקב"ה להיטיבו, ולכך באשר ראה שבנו רוצה להרגו שהיא למעל לדרך הטבע לכך קאמר מזמור.

## דף ח'

### שמו"ת - מה קודם ההשלמה או של שבעה זה

לעולם ישלים אדם פרושיותו עם הציבור- בשו"ת מהרש"ם (חאו"ח סי' ר"ג) הסתפק באדם שלא קרא שמו"ת שבעה אחד ולשבעה הבא רוצה להשלים של שבעה שעבר איזה מהם יקדים אי של שבעה זה או של שבעה שבער, וכתב המהרש"ם ב' טעמים שיקדים קודם של שבעה זה ואח"כ של שבעה שבער, א' עפ"י מש"כ בשו"ת צמח צדק סי' דבכה"ג מיקרי תדיר ושאינו תדיר ותדיר קודם, ב' דכי היכי דקיי"ל גבי תפלה באדם שגאס ולא התפלל דמשלים בתפלה שלאחריה והתם קודם מתפלל החובה ואח"כ התשלומין ה"נ כאן בשמו"ת.

אולם הרבה מגדולי האחרונים הם הסכימו כן להלכה יעו' בשו"ת בית ישראל (ח"א סי' עב) שהביא ראיות דיאמר על פי הסדר, וכדאיאת בשו"ע דכיון דבת"ב אין יכולין לומר תהלים למחרת יאמר של אמש ושל היום היום הרי קודם יאמר של אמש, וכן ראיתי בשיעורי הגרי"ש אלישיב זיעוני"א שפסק כן להלכה, שיאמר עפ"י הסדר וקודם יאמר משבעה שבער.

### חולה- אם פטור משמו"ת

(ע"ב) נסתפקו האחרונים במי שחולה אי פטור מקריאת שמו"ת כמו גבי סוכה דאמרינן ביה מצטער פטור מן הסוכה, יעו' בשו"ת הרשב"י (ח"ג סי' תתס"ז) דסבירא ליה מצטער פטור בכל המצוות, ובשו"ת מהר"י שטייף סי' י"ח הביא ראיה מפורשת דלא אמרינן כן בכל המצוות ורק דברבנן אמרו בכתובות ס' וביבמות ק"ד דבמקום צער לא גזרו, וכן גבי תפילין קיי"ל א"כ ל"ח דמצטער פטור מן התפילין דשמו יסיח דעתו מהם משא"כ בשאר המצוות אדרבה אמרו (ברכות יא') שבעה ספיתנו בים דחייב לקרוא ק"ש וכתב רש"י שטורו בצערו "חייב בכל המצוות" וכן קיי"ל או"ח סי' כ"ז דמי שיש לו מכח או חשש לנוזלות חייב בתפילין, אלא שיש עצה שישמע מחבירו ושומע כעונה או שיקבל עליו שישלים כשיבירא.

הדברי יציב (חיו"ד סי' קלו) דמותר לומר תהילים בלילה , דנחלקו בזה האחרונים יעו' בזכור לאברהם (או"ח ח"ג סי' ס"ק סי' ז) בשם המקובלים שלא לומר וכו' הא"ח הק' פר' האזינו בפסוק יערוך כמטר לקחי בשם אנשי אמת, ובפתח הדברי (ח"ג סי' ר"ע"ה סי' ק"ב) ובכך החיים (או"ח סי' ר"ח סק"ט) חילקו בין קודם חצות ללאחריה, ולא הסכימו לזה החיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' כ"ה) וברב פעלים (או"ח ח"ב סי' ב'), ולכאורה מלישנא דגמ' הנ"ל משמע להדיא דמחצות ואילך שר דוד התהילים ומשמע כדבריהם.

## דף ט'

### מפיבושת רבי- האיך הזכיר שם רבו

לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני וכו' ולא עוד אלא כל מה שאני עושה אני נמלך "במפיבושת רבי" (הקשה בפרשת דרכים (דרוש ט"ו) דלמאי דאמרינן (סנהדרין ק). וקיי"ל כן (יו"ד ר"מ ורמ"ב סי' ק"ט) דאסור לאדם לקרוא לרבו בשמו היאך קרא דוד בשמיה דרביה ותי' כמה תי' א'- דלכך קאמר בגמ' לא מפיבושת שמו כי איש בושת א"כ לא הזכיר שמו ב'- דלדברי רש"י סנהדרין שם וכו' בכ"מ (בהל' ת"ת פ"ה ה"ה) דהיאכ שמוזכר לשון מורי או רבי ליכא איסורא ה"נ הכי קאמר מפיבושת רבי, ויעו"ש שתי' בעוד דרכים, ויעו"ע בצ"ח שתי' קושיא זו.

ובשו"ת תשובה מאהבה (ח"ג דף מ"ט ע"ג) תי' דכיון דלא היו בפניו ליכא איסורא, ועי"ל דלמאי דכתבו בתוס' ישנים (יומא פז. בד"ה קאזיל) דהיאכ שהשם מורה על השיבות מותר להזכיר השם והכא הא לחשיבות קאמר דהיה מבייש פני דוד בהלכה ושבח הוא לו. ובגוף דינא לעילי אי מותר להזכיר שם רבו האריכו בזה הרבה באחרונים ואמכ"ל.

### וחכ"א עד חצות- היאך אסרו דבר המפורש בתורה להיתר

(ע"ב) וחכ"א עד חצות כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר וכו' ואישן קמעא ואח"כ אקרא ק"ש- הקשה בשו"ת בית יעקב דמכאן מוכח להדיא דלא כשי' הט"ז המפורסמים בכמה דוכתי (סי' תקפ"ח סק"ה יוד" סי' ק"ז, חו"מ סי' ג') דדבר המפורש בתורה להיתר לא אסרו חכמים, הרי כאן בתורה מפורש שבשכך ובקומך ודרשו בשעה שבני אדם שוכבים והוא כל הלילה ואמרו חכמים דרק עד חצות, ותי' ביד המלך (הל' מלוה פ"ה פ"ה ה"ו) דבק"ש רק אמרו שלא יקרא ק"ש מחצות ואילך שהוא בשב ואל תעשה יעו"ש הטיב.

ועו' בתרומת הדשן (סי' ק"ז) שהביא מכאן דמותר לאדם לקרוא ק"ש קודם הזמן וכן לקרוא מגילה קודם זמנה כדי שלא יכנס לחשש דמאן לאח"כ לא יוכל לקרות, ויעו"ש בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' ל"ח) שהאריך בדברי הגמ' הנ"ל לפשוט אי העמידו דבריהם והחמירו בהם יותר משל תורה.

## דף י'

### יסורין ממרקין- הנפק"מ מהיכן נלמד

יסורין ממרקין עונותיו של אדם לר' יוחנן ק"ו משן ועין לר"ל ברית ברית במלכה- וצ"ב מאי נפק"מ בין הטעמים ו"ל א'- דלר' יוחנן דילין משן ועין אזי דוקא הם האדון הפיל לו שינו משא"כ אדם אחר, ולר"ל ל' כל פקע יצא לחירות כמו גבי מלח של"ש מי שם המלח מ"מ הבשר נתמתק (ר"ש מאסטרפולי). ב'- אם העבד מקודם הכה את אדוניו דלר"י אפשר דדוקא אם אדוניו הפיל לו שינו מבלעדי שהוא קודם הכהו משא"כ לר"ל (חת"ס פ"י מטעמים תנוכת התורה איוב ל"א- ג'). ג'- דלר' יוחנן ליכא גבול למכה וכל שיכהו יצא לחירות משא"כ במלח א"א למלחו יותר מדי (מחמדי התורה). ד'- לר"י אין כאן הבטחה דמיום שיצא לחירות יוטב לו משא"כ לר"ל דבלח ממתק את הבשר מעתה יוטב לו (מחמדי התורה). יפגורש הכל האופנים בזה קרא וגם אני שמעתי את נאקת וכו' ואזכור את "בריתי" והיינו ברית ברית במלח דמוטב לדרוש דל' ר"ל ומטעמים דלעיל (והארכנו בזה במחמדי התורה גליון ד' במדור "נחמד וגועי").

### גרמא דעשיראה ביר- היאך לא נטמא מהעצם שנשא

(ע"ב) דין גרמא דעשיראה ביר- הקשו המפורשים היאך נשא עצם של מת הא מטמא ופרש"י דהוה פחות משעורה ואינו מטמא, והרשב"ם (ב"ב פ"ט) כתב דהוה שן ושן אינו מטמא כדאיאת אהלות פ"ג מ"ג, ופלא בשבטיה מקובצת תי' דהשן נפלה לו בחייו ומש"ה מותר ולהנ"ל שן אינו מטמא אפי' לאחר מיתה, ובסדר הזויות (ערך ר' יוחנן) כתב דביר בל' ארמי הוא סעודת הבראה לנבל, והוי יוחנן לאכול של בשר, ומהבשר הזה לקח ר' יוחנן ואתא אחרים וזהו דין גרמא דעשיראה ביר היינו מהסעודת הבראה העשירית.

## דף י"א

### תפלה בביהכ"ג- מאי עדיפא תפלה בצבור או אכילה לפני

תניא אבא בנימין אומר אין תפלתו של אדם שמעתי אלא בביהכ"ג יעו' בבאה"ט (סי' פ"ט ס"ק י"א) בשם ספר הלקט,

## הקדמה- ראש דברך אמת

ראש דברך אמת- ידוע עמה שכתבו בזה דורשי רשומות דהנה ערה הברות מתחילה באות א' אנכי ה' אלוך, ותחילת המשנה הוא באות מ' מאימתי, ודברי הגמרא מתחיל באות ת' תנא היכא קאי, וזהו ראש דברך פי' תחלת דברי התורה הוא אמת ר"ת אנכי מאימתי תנא.

## דף ב'

### מאימתי- ל' אימה

"מאימתי" קורין את שמע בערבין- ידוע מאי דמיתאמרא משמיה דהרה"ק רבי זושא מאניפולי זיעוני"א דהאדם צריך לומר קריאת שמע שהוא קבלת עול מלכות שמים באימה ובריאה, וזהו מאימתי ל' אימה ויראה קורין את שמע כך קורין את שמע, ובתפארת שמואל הביא בשם רבינו ישעיה שלכך סידר רבינו להתחיל את המשנה בקר"ש לומר שחייב אדם לקרוא קר"ש ולקבל עליו עומ"ש.

### קורין - פלוגתא הפוסקים אי יכול אחד להוציא חבירו מצוות קריאת שמע

מאימתי "קורין" את שמע בערבין- דקדק הריטב"א (ריש מגילה) מ"ט במגלה תני מגילה נקראת ובק"ש תני קורין דמהו לישנא דקורין ל' רבים, ויחיד דקמ"ל דינא רבה דכיון דקריאת שמע חויבא על האדם לקרוא בעצמו אזי אינו יכול לצאת ידי שמים אלא חייב כל אחד לקרוא לעצמו, ולכך תנא לשון רבים להשמיענו דכל אחד קורא לעצמו. (וכ"כ הגר"א בשנות אליהו כאן ובריש פ"ג מדיליה).

### וכן משמע להדיא מדברי הפוסקים דאפי' מי שלא קרא ק"ש

יכול יאמר להוציא חבירו מצוות ק"ש מטעם הנ"ל, יעו' בחידושי רבינו אברהם אלשבי"ל ז"ל אבי הריטב"א שכתב כן להדיא בחידושי (ברכות מה:), אולם בשאגת אריה (סי' ד') חלק על זה, וכתב בשו"ת בנין שלמה (לחשק שלמה) סי' ה' לבאר דלא נחלקו הגר"א והשאג"א דהא דכתב הגר"א דלא מהני איירי בקורא ע"פ ובהא פסקינן כשי' רבינו יונה הרוב בטור (סי' מ"ט) דלא מהני להוציא ידי חובת אחרים בע"פ, והשאג"א איירי בשקורא בכתב דמהני איירי בשקורא בכתב דמהני, ויעו"ע בשו"ת מהר"ם רוטנבורג (סי' קיא, ובדפוס ליוורנו סי' תיג), ובשו"ת רדב"ז (ח"ג סי' א'- תמו' תעד), ובשבולי הלקט (סי' כז').

### את שמע- אי בעי למימרא אקב"ו על ק"ש

מאימתי קורין "את שמע" בערבין- דקדקו האחרונים בל' את שמע והו"ל קורין שמע בערבין, והנראה למאי דנחלקו האחרונים אי בעי למימרא ברכת אקב"ו על קריאת שמע דשי' הרא"ש סי' א' בשם רב עמרם דצריך לומר, אולם שי' רש"י הוא דא"צ וכו' כשי' רש"י בפני שלמה, ובמעדני יו"ט (אות ב') ובהו יובן קורין את "שמע" וללא ברכה.

### בערבין- כל מקום בזמן צאה"כ שלו קורא ק"ש

מאימתי קורין את שמע "בערבין"- דקדק בבית יוסף (עמ"ס ברכות) לישנא דערבין ומ"ט לא גרס בערבית כמ' בשחרית, ותירץ דכיון דערבית אינה בכל מקום באותו זמן ועת דבשעה שקורין בא"י אין קורין בחו"ל וכדו', לכך תנא ל' ערבין להשמיענו דכל אחד בזמן ערבית דיליה.

## דף ג'

### שלום עליך רבי מורי- מהו שיעור תוכ"ד

תניא פעם אחת הייתי מהלך בדרכי וכו' ואמרתיו לו "שלום עליך רבי מורי"- ביד דוד הביא דמכאן ראיה דלרבו מובהק צריך לומר רבי מורי, וגדר של שאילת שלום לגבי תוכ"ד הוי ד' תיבות "שלום עליך רבי מורי", ודבריו הוא כשי' הכנה"ג (חו"מ סי' ר"ל אות ח') דכתב דכך הוא שי' הרמב"ם בפ"ב מהל' עדות, ויעו' בדברי הפלפולא חריפתא ברא"ש (פ' מרובה סי' ז) שהביא ראיות דשי' רש"י בב"ק (שם) והרמב"ם דתוכ"ד הוא רק ג' תיבות וגי' הגמ' בב"ק טעות וכדברי הרא"ש שם. ויעו' בשו"ת חמד ח"א ענ' 326 שהאריך בזה טובא ויעו"ע בזה בשו"ת דברי יציב או"ח סי' ס"ד אות ב'.

### חזא ופלגא תרי ניהו- מהו הדין לגבי לחם משנה

(ע"ב) משמורה ופלגא נמי משמורת קרי להו- יעו' בשו"ת חת"ס (או"ח סי' מ"ו) שהביא דברי המנחת יעקב (סי' י"ב) דהא דבעינן לחם משנה לאו דווקא ב' ככרות אלא אף חזא ופלגא כדחזינו הכא גבי משמורת דכיון דקרא דלחם משנה אינה אלא אסמכתא אפשר להלכה לא בעינן ב' ככרות שלמים, והביא החת"ס דכן משמע גבי לקיטת הלחם משנה אולם אין ללמוד מדברי אגדה יעו"ש, ויעו"ע בשו"ת באר משה (ח"ח סי' פ"ב- ח"ו סי' ע"ה).

### מכאן ואילך בשבתות ותשבתות- אי מותר לומר

תהלים בלילה רב אשי אמר עד חצות לילה היה עוסק בתורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות- הביא מכאן